

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ILMIY DUNYOQARASHNI
SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI**

Qodirova Zulfiya Karimovna

O'quv-uslubiy boshqarma uslubchisi

Namangan davlat universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7138927>

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiat, jamiyat va tafakkur sohasidagi fanning barcha jabhalarida insoniyat tomonidan ming yillar davomida yaratilgan va to'plangan bilimlardan hech bo'lmaganda boshlang'ich ma'lumotlarga ega bo'lmay turib, chinakam ilmiy dunyoqarashni shakllantirib bo'lmasligi to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ilmiy dunyoqarash, intellectual, gen (zot), falsafiy tizim, xalq og'zaki ijodi, ertak, hikoya.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ta'lim tizimi tubdan isloh etilib, ertangi kunimizning munosib davomchilari bo'lgan barkamol avlodni voyaga yetkazishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunonchi mustaqil fikr, intellektual jihatdan rivojlangan, o'z dunyoqarashiga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash har doimgidek dolzarb bo'lib kelmoqda. Ayniqsa dunyo taraqqiyoti shiddati, unda kechayotgan voqealar ravnaqi barcha sohalar kabi ta'lim-tarbiya jarayoniga ham yangicha yondashuv innovatsiyalarni tatbiq etishni taqozo etmoqda. Avvalo, bu o'quv dasturlari, darsliklar, metodikalarni yanada takomillashtirish, o'qituvchi pedagoglar saviyasini muntazam oshirib borish, jarayonga eng zamonaviy ilg'or axborot hamda ta'lim texnologiyalarini joriy etish bilan bog'liq muammolarda ko'rinmoqda.

Hozirgi kunda o'quvchilarni har tomonlama yetuk, intellektual salohiyatli, erkin fikrga ega, nutqi ravon, barkamol, komil insonni tarbiyalash, o'quvchilarga har tomonlama bilim berishda o'qituvchi oldiga katta ma'suliyat yuklatilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev aytganlaridek "Farzandlarimizning qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishga bolalikdan e'tibor berib ularning kamoloti uchun barcha imkoniyatlarimizni safarbar etsak yurtimizdan yana ko'plab Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar yetishib chiqadi men bunga ishonaman"[2] deb xalq oldida o'z ishonchini bildirib o'tdilar.

Mana shunday buyuk mutafakkirlardek insonlarni voyaga yetkazishimiz uchun albatta, poydevorni mustahkamlashimiz kerak. Mustahkam qurilgan poydevor ustida har qanday yuksalishlarga qo'rqmasdan intilishimiz mumkin. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun ushbu yuksak maqsadlarga

erishishlari uchun barcha shart-sharoitlar yaratilib berilmoqda. Faqatgina bulardan to'g'ri, oqilona foydalana olsak bo'lgani.

Ta'lim-tarbiyani tashkil etish jarayonida fanlararo aloqadorlik, ijtimoiy va tabiiy omillarning o'zaro muvofiq kelishiga erishish omillari, atrof-muhit hamda ijtimoiy munosabatlar ta'sirida shaxs kamolotini ta'minlashga erishish imkoniyatlaridan unumli foydalanishga intilish maqsadga muvofiqdir. Ta'lim muassasalarida o'quv predmetlari sifatida tavsiya etilgan fanlar asoslarining o'quvchilar tomonidan chuqur o'zlashtirilishi ularda keng dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi. O'qituvchilar o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllanishi xususida g'amxo'rlik qila borib, doimiy ravishda ular tomonidan o'zlashtirilgan ilmiy bilimlarni amaliyotda qo'llay olinishiga e'tibor berishlari zarur. Fan o'qituvchilari u yoki bu qonuniyatlar va ularning mohiyati bilan o'quvchilarni tanishtirib borar ekanlar, o'quvchilarga turli hayotiy vaziyatlarda ulardan foydalanish yoki ularga

Shaxsda dunyoqarash izchil, tizimli, uzluksiz hamda maqsadga muvofiq tashkil etilayotgan ta'lim-tarbiyaning yo'lga qo'yilishi, uning turli yo'nalish va mazmundagi ijtimoiy munosabatlar jarayonida faol ishtirok etishi, shuningdek, o'z-o'zini tarbiyalab borishi natijasida shakllanadi. Yosh avlod dunyoqarashining shakllanishida ta'lim muassasalarida o'qitilishi yo'lga qo'yilgan tabiiy, ijtimoiy va gumanitar fanlar asoslarining ular tomonidan puxta o'zlashtirilishi muhim o'rin tutadi.

Dunyoqarash o'z mohiyatiga ko'ra, ilmiy (muayyan falsafiy tizimga ega) va oddiy (muayyan falsafiy tizimga ega bo'lmagan) dunyoqarash tarzida farqlanadi. Ilmiy dunyoqarash asosida uzluksiz, izchil ravishda mavjud fanlar asoslarini puxta o'zlashtirib borish, ijtimoiy munosabatlar jarayonida faol ishtirok etish natijasida barqarorlik kasb etgan g'oyalar yotadi.

Ilmiy dunyoqarashni hamma vaqt bir zaylda, o'zgarmay turaveradigan bilimlar deb qaramay, bilimlar to'la bo'lmagan bilimlardan to'la bilimlarga qarab borishligini unutmash zarur. Masalan, qayta qurish munosabati bilan dunyo o'zgardi, oldingi tushunchalar ham o'zgardi. Yangi tarkib topayotgan jamiyatdagi hamma yangiliklar ham, qabul qilinayotgan qaror va farmonlar ham o'zgarimas emas. Shu bois ilmiy dunyoqarash bu hodisa va voqealarning hammasiga kishilar oddiy tomoshabin bo'lib turaverishi kerak emasligini, bu o'zgarishlarning faol ishtirokchilari bo'lishlik, tahlil yo'li bilan umumlashtira bilishni talab qiladi.

Madomiki, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish ikki yo'l: tajriba va mantiq (aql) yo'li bilan bo'lar ekan. Demak, kishi hayot to'g'risidagi, o'tmishdagi mutafakkirlarning dono fikrlariga va o'zi to'plagan shaxsiy hayot tajribasiga,

bilimiga tayanmog'i kerak. Kishilarning ongi ularning borligini emas, aksincha moddiy hayot sharoitlari, ya'ni borligi ularning ongini belgilashligi, Shundan dalolat beradi. Shu bois ilmiy dunyoqarash hammaga ham nasib qilaveradigan oddiy hodisa bo'lmay, kishining nazariy va amaliy bilim darajasiga bog'liqdir.

Kelajagi buyuk davlatni barpo qiluvchi mamlakatning butun aholisi faqat tijorat, din, qiroat, oldi-sotdi bilangina shug'ullanavermasdan eng avvalo ishlab chiqarishni, ilm-fanni rivojlantirishi, dunyo tillarini bilishi, umuman ma'rifatga birinchi darajali e'tibor berish tufayligina ko'tarilish mumkinligini tushunish ham dunyoqarashni shakllantirishga kiradi.

Xulosa qilib aytganda, buyuk islohotlar amalga oshirilayotgan O'zbekiston sharoitida mustaqil fikrlovchi yoshlarning bo'lishi davr taqozosidir, chunki shaxsiy dunyoqarashga ega bo'lgan insonlarga jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi muvaffaqiyatlarga erishishga qodir bo'ladilar. Respublikada olib borilayotgan siyosatning bosh omillaridan biri ham teran fikrlovchi, mustaqil dunyoqarashga ega, iqtidorli shaxslarni kamol toptirish va tarbiyalashdir. Davlatimiz rahbari aytganlaridek "Ta'limning barcha bo'g'inlarini isloh qilishni boshladik. Ilm yo'q joyda qoloqlik, jaholat va to'g'ri yo'ldan adashish bo'ladi. Ilm-ma'rifat va yuksak ma'rifat kerak. Eng yaxshi meros bu yaxshi tarbiya. Shuni xalqimizga murojaat qilib aytmochiman, "Ta'limda qilgan xatolarimizni to'g'rilash vaqti keldi".

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent, Sharq nashriyot-matbaa konserni, 1997.
2. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar Konsepsiyasi. – Ma'rifat g., 1999 yil, 3 mart.
3. Mahkamov U. O'quvchilarning axloqiy madaniyatini shakllantirish muammolari. – Toshkent, O'zbekiston, 1993.
4. Sariqov E., Mamatov M. Iqtisodiyot va biznes asoslari. Umumo'rta ta'lim maktablarining IX-XI sinflar uchun o'quv qo'll. – T.: Sharq nashriyot-matbaa konserni, 1997.
5. To'xtaev M. va boshq. Iqtisodiy bilim asoslari. Umumta'lim maktablari va kollejlari uchun. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002.
6. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish, - T.: O'qituvchi, 1991.
7. Muxammadiev A. Tabiat muhofazasi va ekologiya. – T.: O'qituvchi, 1986.
8. To'xtaev A., Xamidov A. Ekologiya asoslari va tabiatni muhofaza qilish. - T.: O'qituvchi, 1994.